

УДК 340.63:343.121(477) DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2024.2.16>

Олена Павлівна Макарова,

*кандидат психологічних наук, доцент,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра педагогіки та психології (старший викладач);*

*<https://orcid.org/0000-0002-5480-5942>,
e-mail: faunalena@ukr.net*

ВПЛИВ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ НА ТАКТИКУ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-ПСИХІАТРИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Проаналізовано вплив психологічних особливостей особистості обвинуваченого на тактику проведення судово-психіатричної експертизи. Досліджено конкретні аспекти особистісного складу особистості, що можуть впливати на результати експертизи та як це враховується під час її проведення. Зроблено акцент на взаємодії психологічних чинників із правовими процесами та можливості їх урахування для забезпечення об'єктивності й точності судових вироків. Проаналізовано практичні аспекти роботи експертів у сфері судової психіатрії та надано рекомендації щодо оптимізації процесу проведення експертизи з урахуванням психологічних особливостей особистості обвинуваченого.

Ключові слова: *судово-психіатрична експертиза, психологічні особливості особистості, тактика проведення експертизи, вплив психологічних чинників.*

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Судово-психіатрична експертиза є важливим етапом у розгляді справи обвинувачення. Проте вплив психологічних особливостей особистості обвинуваченого на тактику проведення експертизи є не достатньо вивченою проблемою. Брак уваги до цього аспекту може призвести до неповного розуміння справжнього стану обвинуваченого та недостовірних результатів експертизи. Таким чином, важливо дослідити, як психологічні особливості особистості впливають на перебіг та результати судово-психіатричної експертизи, а також розглянути методики, які дозволять експертам більш ефективно враховувати ці чинники для забезпечення об'єктивності та точності їхніх висновків.

Стан дослідження проблеми

Дослідження психологічних особливостей особистості та їхнього впливу на тактику проведення судово-психіатричної експертизи має значну практичну і теоретичну цінність. Розуміння цих особливостей дає змогу експертам: оптимізувати методику проведення експертизи

з урахуванням індивідуальних характеристик підсудного; підвищити об'єктивність і достовірність експертних висновків; уникнути помилок та упередженості під час проведення експертизи [1].

Вивченню тактичних особливостей проведення судової психологічної та судово-психіатричної експертизи та їх проблем присвячені праці вітчизняних науковців: О. Бандурки, П. Біленчука, С. Бочарової, С. Власенка, В. Гончаренка, І. Григус, Ю. Грошевого, О. Землянської, І. Левенеця, В. Лисиченка, О. Керевича, М. Костицького, В. Мальяренка, В. Мельника, А. Мельника, В. Нора, В. Тертишника, М. Щербаківського та ін. Дослідження психологічних особливостей особистості та їхнього впливу на тактику проведення судово-психіатричної експертизи показали, що: індивідуально-психологічні характеристики підсудних можуть значно впливати на їхню поведінку під час проведення експертизи; експерт, який проводить експертизу, повинен урахувати психологічні особливості особистості підсудного під час вибору методики експертизи; існує низка тактичних прийомів, які експерт може використовувати для того, щоб мінімізувати негативний вплив психологічних особливостей особистості підсудного на результати експертизи [2, с. 31–36]. До таких прийомів належать: створення сприятливої атмосфери для проведення експертизи, встановлення довірчого контакту з підсудним, використання зрозумілої мови, пояснення підсудному мети і завдань експертизи, надання підсудному можливості поставити запитання експерту.

Мета і завдання дослідження

Мета запропонованої статті – дослідити вплив психологічних особливостей особистості на тактику проведення судово-психіатричної експертизи; визначити, як різні психологічні характеристики, такі як психопатія, тривожність, депресія та розлади особистості, можуть впливати на поведінку підсудного, його здатність усвідомлювати свої дії та нести за них відповідальність.

Задля досягнення мети дослідження необхідно вирішити такі *завдання*: вивчити теоретичні основи судової психіатрії та психології особистості; проаналізувати наукову літературу щодо впливу психологічних особливостей особистості на поведінку підсудних та на результати судово-психіатричної експертизи; дослідити методи оцінки психологічних особливостей особистості, які використовуються в судовій психіатрії.

Наукова новизна дослідження

Оцінювання психологічних особливостей особистості стає все більш важливою складовою судово-психіатричної експертизи. Існують обмежені дослідження, в яких систематично вивчали, як психологічні особливості особистості впливають на тактику проведення

судово-психіатричної експертизи. Ця тема має значну практичну значущість, адже від неї залежить точність та об'єктивність судово-психіатричних висновків.

Запропоноване дослідження зробить такий внесок у науку: покращить розуміння впливу психологічних особливостей особистості на поведінку підсудних та на результати судово-психіатричної експертизи; покращить якість та об'єктивність судово-психіатричної експертизи.

Виклад основного матеріалу

Дослідження психологічних особливостей особистості під час проведення судово-психіатричної експертизи має значну актуальність із кількох причин: 1) точність діагностики: розуміння психологічних особливостей особистості може допомогти експертам більш точно діагностувати психічні розлади та їхній вплив на поведінку підсудного; 2) об'єктивність експертизи: знання психологічних чинників, які можуть впливати на свідчення та поведінку підсудного, може допомогти експертам провести більш об'єктивну експертизу; 3) ефективність судового процесу: розуміння психологічних особливостей особистості може допомогти суддям та прокурорам краще зрозуміти поведінку підсудного та прийняти більш справедливе рішення [2].

Для дослідження впливу психологічних особливостей особистості на тактику проведення судово-психіатричної експертизи використовують різні методи. Аналіз психологічних тестів, спрямованих на вивчення впливу психологічних особливостей особистості на тактику проведення судово-психіатричної експертизи, є важливим для різних аспектів цього процесу. Психологічні тести можуть бути цінним інструментом для збору даних про психологічні особливості особистості в межах судово-психіатричної експертизи. Результати тестування допоможуть експерту: оцінити рівень інтелекту та когнітивних функцій; виявити емоційні розлади й інші психопатологічні особливості; дослідити особистісні характеристики, такі як риси характеру, мотивація, цінності; оцінити ризик рецидиву злочинної поведінки.

Вибір тестів для судово-психіатричної експертизи залежить від цілей дослідження та індивідуальних особливостей експертного об'єкта. Експерт повинен володіти знаннями про психометричні характеристики тестів, які він використовує, та вміти правильно інтерпретувати отримані результати [3, с. 28–36].

Розглянемо тести, які можуть використовуватися в судово-психіатричній експертизі.

Тести інтелекту: шкала Векслера для дорослих (WAIS), шкала Векслера для дітей (WISC), тест Рейвена.

1. WAIS (Wechsler Adult Intelligence Scale) – шкала Векслера для дорослих. WAIS є одним із найпопулярніших і найбільш використовуваних тестів інтелекту для дорослих. Він призначений для визначення

загального інтелектуального рівня та оцінювання різних аспектів інтелектуальних здібностей, таких як вербальне, невербальне, просторове та логічне мислення. WAIS складається з кількох підтестів, які оцінюють різні аспекти інтелекту, такі як словниковий запас, аналогії, розуміння відносин, матриці, цифрова обробка та ін. WAIS широко використовується у клінічній, освітній та дослідницькій практиці для визначення рівня інтелектуальних здібностей дорослих.

2. WISC (Wechsler Intelligence Scale for Children) – шкала Векслера для дітей. WISC є аналогічним тестом до WAIS, але призначений для дітей. Його використовують для визначення рівня інтелектуального розвитку дітей та оцінювання їхніх здібностей у різних аспектах когнітивного функціонування. WISC також включає різні підтести, які оцінюють такі аспекти, як словниковий запас, аналогії, розуміння відносин, обробка інформації, навички моторики та ін. WISC є важливим інструментом для клінічних психологів, шкільних психологів та спеціалістів з оцінки дитячого розвитку.

3. Тест Рейвена. Тест Рейвена, також відомий як Прогресивні матриці Рейвена, є невербальним тестом інтелекту, який вимірює абстрактне мислення та логічні розумові навички. Тест складається з набору матриць, у кожній з яких пропущені частини. Учасникам потрібно визначити логічний шаблон та вибрати правильний варіант, щоб завершити матрицю. Тест Рейвена широко використовують як у психологічних дослідженнях, так і у практичних сферах, таких як освіта і відбір персоналу, особливо там, де потрібно оцінювати невербальні когнітивні здібності.

Тести особистості: MMPI, тест Роршаха, тест Гіше.

1. Використання психологічних тестів, таких як MMPI (Міннесотський багатофакторний особистісний опитувальник), для виявлення особистісних особливостей, зокрема емоційної стабільності, соціальної адаптації та ментальних розладів, які можуть впливати на процес проведення судово-психіатричної експертизи.

2. Тест Роршаха – це один із найбільш відомих і складних проєктивних тестів, який використовують у психології для вивчення особистості та психічного стану людини. Названий на честь Швейцарського психіатра Германа Роршаха, який розробив його в 1921 р., тест Роршаха став важливим інструментом у клінічній, діагностичній та дослідницькій психології. Основними особливостями тесту Роршаха є:

– методика проведення. Учасникам пропонують переглянути набір абстрактних фарбованих плям на картках (зазвичай 10 карток), які називають «формами Роршаха». Потім їм пропонують розповісти, що вони бачать на кожній картці;

– аналіз відповідей: важливою частиною тесту є аналіз того, що учасник бачить на кожній картці. Аналіз проводиться за допомогою

різних показників, таких як контент (що виявлено на картці), форма (як виявлено), час реакції (як швидко відповідали), а також змістові та процесуальні аспекти реакцій;

– інтерпретація результатів: результати тесту Роршаха підлягають інтерпретації психологом або психіатром, який має спеціальні навички у використанні цього тесту. Інтерпретація зазвичай містить аналіз загальних тенденцій реакцій учасника, оцінювання його когнітивних та емоційних функцій, а також відносин між свідомим та несвідомим.

Тест Роршаха застосовують у клінічній практиці для діагностики психічних розладів, в освіті – для вивчення особистості та здібностей, а також у дослідженнях для вивчення психічних процесів Це складний та контекстно-залежний метод, який вимагає високої кваліфікації й досвіду для правильної інтерпретації результатів. Тест Роршаха часто використовують у поєднанні з іншими методами оцінювання, щоб отримати більш повне уявлення про психічний стан та особистісні характеристики людини.

3. Тест Гіше (також відомий як Тест-опитувальник Гіше – Шопенгауера) – це проєктивний тест, що базується на ідеях німецьких філософів Г. Гіше та А. Шопенгауера. Він використовується для вивчення особистості, внутрішніх конфліктів, мотивацій та інших аспектів психіки. Основні особливості тесту Гіше:

– методика проведення: учаснику пропонують 20 ситуацій, у яких він має визначити, як би він себе повів у кожній з них. Ситуації стосуються різних аспектів життя: взаємодії з іншими людьми, реакції на стресові ситуації, власних бажань та цілей;

– аналіз відповідей: важливим аспектом тесту Гіше є аналіз конкретних відповідей учасника. Психолог чи психіатр звертає увагу на те, як учасник реагує на різні життєві ситуації, його уподобання, ставлення до себе та інших;

– інтерпретація результатів: результати тесту Гіше інтерпретуються з огляду на психологічні особливості особистості учасника. Аналізується ступінь емпатії, агресивності, домінантності, впевненості в собі, ставлення до авторитетів та інші аспекти;

– використання в судовій психіатрії: у контексті судово-психіатричної експертизи тест Гіше може допомогти психіатру або психологу краще зрозуміти психічний стан та особистісні особливості суб'єкта. Результати тесту можуть бути використані для оцінки рівня агресивності, схильності до девіантної поведінки, стосунків з авторитетами та інші аспекти, які можуть бути важливими в судових справах.

Важливо зауважити, що тест Гіше, як і будь-який проєктивний тест, має свої обмеження. Результати тесту можуть бути суб'єктивно інтерпретовані, їх необхідно розглядати в контексті інших даних та

обставин справи. Тест Гіше може бути корисним інструментом для проведення судово-психіатричної експертизи, якщо він використовується разом з іншими методами оцінки та з урахуванням специфічних вимог судового процесу.

Тестування когнітивних функцій. Використання тестів, які оцінюють когнітивні функції, таких як тести на пам'ять, увагу та мовлення, може допомогти визначити, як психологічні особливості впливають на здатність суб'єкта до розуміння судового процесу та співпраці з експертами.

Тестування соціальних компетенцій. Оцінювання соціальних навчок та способів взаємодії з іншими людьми може бути корисним для розуміння того, як психологічні особливості впливають на здатність суб'єкта до співпраці з юридичними та медичними професіоналами під час судово-психіатричної експертизи.

Тестування емоційного стану. Використання тестів на емоційний стан, таких як тести на стрес, депресію та тривогу, може допомогти виявити емоційні чинники, які можуть впливати на поведінку та сприйняття судового процесу.

Проективні методик: ТАТ (Тематичний аперцепційний тест) і Шкала депресії Гамільтона (HDRS).

Тематичний аперцепційний тест – це психологічний інструмент, розроблений для вивчення неявних психологічних потреб, мотивів і конфліктів особистості через аналіз її реакцій на незакінчені ситуації, зображені на картинках. Кожне зображення зазвичай містить невизначену або конфліктну ситуацію, і особа, яку тестують, повинна створити оповідання, що описує її трактування ситуації, дій героїв та їхніх мотивів.

У контексті впливу психологічних особливостей особистості на тактику проведення судово-психіатричної експертизи Тематичний аперцепційний тест може бути використаний для розуміння психічного стану експертів, які здійснюють оцінювання психічного здоров'я підсудного. Аналіз реакцій експертів на картинки Тематичного аперцепційного тесту можуть допомогти виявити їхні мотивації, внутрішні конфлікти, підсвідомі упередження та інші психологічні аспекти, які можуть впливати на об'єктивність та надійність їхніх судових висновків [4].

Отже, використання Тематичного аперцепційного тесту в контексті дослідження впливу психологічних особливостей особистості на тактику проведення судово-психіатричної експертизи може допомогти підвищити рівень об'єктивності та надійності судових вироків і забезпечити більш справедливий процес судочинства [5, с. 78–92].

Шкала депресії Гамільтона (HDRS) – один із найбільш використовуваних інструментів для виявлення та оцінки рівня депресії у

пацієнтів. Її використовують у медичних та психологічних дослідженнях, а також під час оцінки стану пацієнтів у клінічній практиці. У контексті впливу психологічних особливостей особистості на тактику проведення судово-психіатричної експертизи застосування зазначеної методики може бути корисним для визначення рівня депресії та інших психічних розладів у судових експертів. Психологічні особливості, такі як депресія, можуть впливати на об'єктивність, суб'єктивність і загальну спроможність експерта виконувати свої обов'язки [6]. Таким чином, за допомогою методики HDRS можна виявити тих судових експертів, які можуть бути схильні до впливу власного психічного стану на результати їхніх експертиз. Відповідно до цього можна розробити стратегії для мінімізації можливого впливу таких особистісних особливостей на об'єктивність судових вироків і забезпечити більш справедливий та надійний процес судочинства. Загалом Шкала депресії Гамільтона може бути корисним інструментом для дослідження впливу психологічних особливостей особистості на тактику проведення судово-психіатричної експертизи, допомагаючи ідентифікувати можливі ризики та вдосконалювати процедури проведення експертизи.

Оцінювання психологічних особливостей особистості відіграє важливу роль у проведенні судово-психіатричної експертизи. Це пов'язано з тим, що певні психологічні характеристики можуть суттєво впливати на поведінку людини, її здатність усвідомлювати свої дії та нести за них відповідальність [7, с. 24–59]. Одним із найпоширеніших інструментів для оцінки психопатії, що використовують у судово-психіатричній практиці, є Переглянутий контрольний список психопатії (PCL-R).

PCL-R – це стандартизований інструмент, розроблений для оцінки ступеня психопатії у дорослих. Він складається з 20 пунктів, які оцінюють різні аспекти особистості та поведінки, такі як: міжособистісні маніпуляції та обман; поверхова емоційність; відсутність емпатії та каяття; імпульсивність та нехтування безпекою; антисоціальне життя; кримінальне мислення.

Кожен пункт оцінюється за шкалою від 0 до 2, де 0 балів означає «відсутність ознак», а 2 бали – «явна присутність». Сумарний бал за PCL-R може варіюватися від 0 до 40, причому більш високі бали свідчать про більш виражену психопатію.

Вплив психопатії на тактику проведення судово-психіатричної експертизи є дуже високим. Психопатія може суттєво впливати на поведінку підсудного під час судового розгляду та на його співпрацю з експертами. Ось декілька прикладів.

Люди із психопатією можуть бути більш схильні до маніпулювання та обману експертів. Вони можуть намагатися здатися більш

щирими, ніж вони є насправді, та каються, щоб уникнути покарання. Їм може бути складно відчувати емпатію до інших людей, що ускладнюватиме розуміння ними наслідків своїх дій. Це може призвести до того, що вони не будуть співпрацювати з експертами або не зможуть дати точної інформації про свої психічні стани.

Люди із психопатією можуть бути більш імпульсивними та нехтувати правилами. Це призведе до того, що вони будуть перебивати експертів або поводитися агресивно під час обстеження.

Важливо, щоб експерти були обізнані про вплив психопатії на поведінку підсудного. Це допоможе їм краще інтерпретувати результати обстеження та розробити більш ефективну тактику проведення експертизи [8, с. 245–247].

Використання PCL-R у судово-психіатричній практиці може бути корисним інструментом для оцінки психопатії в підсудних. Однак важливо пам'ятати, що це лише один із багатьох чинників, які слід враховувати під час проведення судово-психіатричної експертизи. Інші важливі чинники включають історію психічного захворювання, результати інших психологічних тестів та дані про поведінку підсудного.

Отже, оцінювання психологічних особливостей особистості є важливою складовою судово-психіатричної експертизи. PCL-R може бути корисним інструментом для оцінки психопатії в підсудних, але його слід використовувати в поєднанні з іншими методами обстеження.

Оцінювання ризику рецидиву є важливою складовою судово-психіатричної експертизи. Це пов'язано з тим, що суди й органи влади повинні приймати обґрунтовані рішення щодо того, чи є підсудний небезпечним для себе або для інших людей. Одним із найпоширеніших інструментів для оцінювання ризику рецидиву, що використовується в судово-психіатричній практиці, є HCR-20.

HCR-20 – це стандартизований інструмент, розроблений для оцінки ризику рецидиву насильницьких злочинів. Він складається з 20 пунктів, які оцінюють три ключові чинники: історичні чинники (історія насильства, психічних розладів та вживання психоактивних речовин); поточні чинники (психічний стан, соціальна підтримка та житлові умови); ризикові чинники (ворожнеча, антисоціальні переконання та імпульсивність).

Кожен пункт оцінюється за шкалою від 0 до 3, де 0 балів означає «низький ризик», а 3 бали – «високий ризик». Сумарний бал за HCR-20 може варіюватися від 0 до 60, причому більш високі бали свідчать про більш високий ризик рецидиву.

Психологічні особливості особистості можуть відігравати важливу роль у ризику рецидиву. Люди із психопатією мають значно вищий ризик рецидиву насильницьких злочинів. Це пов'язано з низкою чинників, таких як відсутність емпатії, імпульсивність та антисоціальні

переконання. Люди з тривожними та депресивними розладами також можуть мати підвищений ризик рецидиву. Це, імовірно, пов'язано з тим, що вказані розлади можуть призвести до порушення когнітивних функцій, таких як прийняття рішень та контроль над імпульсами. Люди з розладами особистості також можуть мати підвищений ризик рецидиву. Це пов'язано з тим, що ці розлади можуть призвести до нестабільності у стосунках, імпульсивної поведінки та порушення соціальних норм [9, с. 43–52].

Важливо, щоб експерти були обізнані про вплив психологічних особливостей особистості на ризик рецидиву. Це допоможе їм краще інтерпретувати результати обстеження та розробити більш ефективні рекомендації щодо лікування та реабілітації.

HCR-20 може бути корисним інструментом для оцінювання ризику рецидиву в підсудних. Однак важливо пам'ятати, що це лише один із багатьох чинників, які слід враховувати під час прийняття рішень щодо того, чи є підсудний небезпечним для себе або для інших людей. Інші важливі чинники включають історію насильства, результати інших психологічних тестів та дані про поведінку підсудного.

Отже, оцінювання ризику рецидиву є важливою складовою судово-психіатричної експертизи. HCR-20 може бути корисним інструментом для оцінки ризику рецидиву в підсудних, але його слід використовувати в поєднанні з іншими методами обстеження та з урахуванням усіх релевантних чинників.

Аналіз результатів цих тестів у контексті конкретного судового випадку може допомогти експертам у визначенні належної тактики проведення судово-психіатричної експертизи, а також у розумінні того, як психологічний чинник може впливати на результати експертизи та подальший судовий процес.

Аналізуючи метод спостереження, можемо визначити, що це один із найважливіших методів дослідження в судовій психіатрії. Під час спостереження експерт може оцінити поведінку, емоції, мову та інші аспекти психічного стану підсудного.

Метод спостереження за впливом психологічних особливостей особистості на тактику проведення судово-психіатричної експертизи може бути проведений у декілька етапів. Підготовка до спостереження: дослідники мають розуміти теорії особистості та психологічних концепцій, а також мати практичний досвід у сфері судово-психіатричних експертиз. Також корисно мати навички спостереження, аналізу поведінки та вміння робити висновки на підставі зібраних даних. Обрання методів спостереження: експерт обирає методи спостереження, які дозволять йому зібрати інформацію про психологічні особливості особистості досліджуваного під час проведення судово-психіатричної експертизи. Це може включати аналіз

комунікаційних стратегій експерта, взаємодії з пацієнтами, стиль ведення документації тощо. Спостереження під час експертизи: під час проведення судово-психіатричної експертизи необхідно сфокусуватись на поведінці та взаємодії експерта з піддослідним. Запис результатів: експерт повинен фіксувати свої спостереження під час проведення експертизи, це може допомогти згодом здійснити аналіз та зробити висновки щодо впливу психологічних особливостей особистості на тактику проведення експертизи. Аналіз висновків: після закінчення спостереження експерт повинен проаналізувати зібрані дані й зробити висновки щодо того, як психологічні особливості особистості впливають на тактику проведення судово-психіатричної експертизи [9, с. 43–52]. Це може містити визначення сильних і слабких сторін експерта, виявлення можливих проблем у виконанні експертизи та рекомендації щодо їх вирішення.

Інтерв'ю є одним із важливих методів збору інформації в судово-психіатричній експертизі. За допомогою інтерв'ю експерт може отримати дані про психологічні особливості особистості, які матимуть значний вплив на тактику проведення експертизи.

Психологічні особливості особистості можуть впливати на тактику проведення експертизи в декількох аспектах:

1) установалення контакту з експертним об'єктом. Одні люди є більш відкритими для співпраці з екпертом, а інші – більш замкнені та недовірливі. Експерт повинен вміти підлаштувати свій стиль спілкування під індивідуальні особливості кожного об'єкта;

2) вибір методів дослідження. Деякі методи дослідження можуть бути більш ефективними для людей із певними психологічними особливостями. Наприклад, для людей із тривожністю доцільніше використовувати методи, які не передбачають прямого вербального спілкування (наприклад, тести, проективні методики);

3) інтерпретація результатів дослідження. Психологічні особливості особистості можуть впливати на інтерпретацію результатів дослідження. Експерт повинен враховувати ці особливості під час формулювання своїх висновків.

Інтерв'ю з експертним об'єктом у межах судово-психіатричної експертизи має проводитися з дотриманням етичних принципів. Експерт має чітко пояснити об'єкту мету інтерв'ю та гарантувати конфіденційність отриманої інформації. Інтерв'ю може бути структурованим або неструктурованим. Структуроване інтерв'ю передбачає використання заздалегідь підготовленого списку запитань. Неструктуроване інтерв'ю дає експерту більше можливостей для дослідження індивідуальних особливостей особистості об'єкта.

Під час інтерв'ю експерт повинен уважно спостерігати за об'єктом, його мімікою, жестами, інтонацією. Ця інформація може

допомогти експерту краще зрозуміти стан об'єкта та його психологічні особливості.

Урахування психологічних особливостей особистості експертного об'єкта є важливою умовою для проведення об'єктивної та всебічної судово-психіатричної експертизи. Це дозволяє експерту встановити більш точний контакт з об'єктом, вибрати оптимальні методи дослідження та правильно інтерпретувати отримані результати [10, с. 29–35].

Психологічні особливості особистості можуть впливати на тактику проведення судово-психіатричної експертизи в декількох аспектах:

1) сприйняття експерта: психологічні особливості особистості підсудного можуть впливати на те, як він сприймає експерта та процес експертизи. Це може ускладнити встановлення довірливих стосунків із підсудним та отримання від нього достовірної інформації;

2) співпраця підсудного: психологічні особливості особистості підсудного можуть впливати на його готовність співпрацювати з експертом. Деякі люди можуть бути більш схильні до співпраці, ніж інші, залежно від їхніх особистісних характеристик та психічного стану;

3) інтерпретація результатів: психологічні особливості особистості підсудного можуть впливати на те, як експерт інтерпретує результати дослідження. Експерт повинен бути обережним, щоб не робити помилок висновків на основі особистісних характеристик підсудного.

Важливо зазначити, що це не повний перелік того, як психологічні особливості особистості можуть впливати на тактику проведення судово-психіатричної експертизи. Кожен випадок є унікальним, і експерт повинен використовувати свій досвід та знання, щоб визначити найкращий підхід до кожного конкретного випадку.

Висновки

Оцінювання психологічних особливостей особистості відіграє важливу роль у судово-психіатричній експертизі. Ці характеристики можуть суттєво впливати на поведінку людини, її здатність усвідомлювати свої дії та нести за них відповідальність.

Судова психіатрія покладається на широкий спектр методів дослідження для оцінки психічного стану підсудних. Ці методи дозволяють експертам зібрати інформацію про психічне функціонування підсудного, що є необхідним для точного діагнозу та формулювання обґрунтованих висновків.

Використання таких інструментів, як PCL-R та HCR-20, може допомогти експертам краще зрозуміти психологічний профіль підсудного, його ризики та потреби.

Однак важливо пам'ятати, що ці інструменти є лише частиною комплексної оцінки, яка також повинна включати: детальний аналіз історії психічного захворювання; результати інших психологічних тестів; дані про поведінку підсудного; соціальні та екологічні чинники.

Тільки з урахуванням всіх релевантних чинників можна зробити оцінювання стану підсудного та розробити ефективну тактику судово-психіатричної експертизи.

Важливо, щоб судово-психіатричні експерти мали ґрунтовні знання про психологію особистості та її вплив на поведінку. Експерти повинні бути обережні, щоб не ставити діагнозів на основі лише одного тесту або чинника. Важливо чітко пояснювати свої висновки та рекомендації суду та іншим зацікавленим сторонам.

Ураховуючи складність та багатогранність людської психіки, судово-психіатрична експертиза завжди буде потребувати ретельного та професійного підходу, який ґрунтується на всебічній оцінці та повазі до індивідуальних особливостей кожної людини.

Список бібліографічних посилань: 1. Бандурка О. М., Бочарова С. П., Землянська О. В. Психологічний коментар до окремих статей нового Кримінального кодексу України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2002. Вип. 18. С. 421–428. 2. Керевич О. В. Особливості призначення судових експертиз для встановлення індивідуально-психологічних особливостей підозрюваного (обвинуваченого). *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 2. С. 31–36. 3. Єгорова Т. М., Єгоров В. В. Комплексна судова психолого-психіатрична експертиза суїцидів : метод. рек. Полтава : ПВ ХНДІСЕ, 2012. 87 с. 4. Власенко С. Б. Психологічна характеристика юридично релевантних емоційних станів. *Юридична психологія*. 2019. № 1 (24). С. 24–31. DOI: <https://doi.org/10.33270/03192401.24>. 5. Мельник В. І., Мельник А. В. Організаційні і правові аспекти судово-психіатричної експертизи у кримінальному процесі : посіб. для суд. психіатрів. Київ : Наук. світ, 2005. 150 с. 6. Makarova O. Forensic Psychiatric Examination: General Theoretical Issues. *Archives of Criminology and Forensic Sciences*. 2023. No. 2 (8). Pp. 148–156. DOI: <https://doi.org/10.32353/acfs.8.2023.13>. 7. Левенець І. В. Судова психіатрія : навч. посіб. Тернопіль : Екон. думка, 2004. 275 с. 8. Цимбалюк В. І. Роль судово-психіатричної експертизи в питанні оцінки психічного стану особи. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 4. С. 245–247. 9. Судова психіатрія та судово-психіатрична експертиза : навч. посіб. / І. М. Григус, В. О. Самороков, В. І. Цимбалюк та ін. ; за ред. І. М. Григуса. Львів : Новий Світ-2000, 2020. 119 с. 10. Тертишник В. М., Варава В. В., Сачко О. В. Судова експертологія : підручник / за заг. ред. В. М. Тертишника. Харків : Право, 2021. 280 с.

Надійшла до редколегії 06.04.2024

Прийнята до опублікування 13.05.2024

Makarova O. P. The influence of psychological characteristics of a personality on the tactics of forensic psychiatric examination

The article examines the influence of psychological characteristics of a personality on the tactics of forensic psychiatric examination.

A forensic psychiatric examination is a comprehensive study of a person's mental state, which is carried out with the aim of establishing the person's ability to bear responsibility for his or her actions. The results of the examination may have a significant impact on the course of criminal proceedings and the determination of the penalty. In addition to the mental disorder, the results of the examination may also be influenced by the psychological characteristics of the defendant's personality.

Psychological features of a person are stable individual psychological characteristics that determine a person's behaviour in different situations. They include such properties as temperament, character, emotionality, will, personality orientation, intelligence, value orientations, etc. These characteristics can affect how the defendant perceives the examination situation, how he or she behaves with the expert, how he or she answers questions, and how he or she assesses his or her own mental state.

Understanding the psychological characteristics of the defendant's personality allows the expert to: optimise the examination methodology, i.e. the choice of research methods and tactics of interviewing the defendant depends on his/her psychological characteristics; increase the objectivity and reliability of expert opinions, i.e. the expert must take into account the possible influence of psychological characteristics on the defendant's behaviour and answers; avoid mistakes and bias in the examination (the expert must be objective and impartial).

Psychological characteristics of a person are not static, they can change over time under the influence of various factors. Therefore, the expert must take into account not only the stable psychological characteristics of the defendant, but also his or her current emotional state.

The study of psychological characteristics of a personality and their impact on the tactics of forensic psychiatric examination is important for improving the quality of examinations. Understanding these features allows the expert to assess the defendant's mental state more objectively and reliably.

Key words: forensic psychiatric examination, psychological characteristics of a personality, tactics of examination, influence of psychological factors.

